

Андреюк С.Ф., Нагорна А.Г.

ВПЛИВ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ НА ПОКАЗНИКИ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», м. Дніпропетровськ

У статті розглянуті основні показники ефективної діяльності банків та фактори, що пов'язані з впливом фінансово-економічної кризи на капіталізацію вітчизняних банків. Ринкова капіталізація банків повинна бути вища за значення власного капіталу та прагнути досягти загальної вартості активів банку. Вартість акцій комерційних банків на українському фондовому ринку значно нижча за їх «справедливу» ціну, тобто вони є недооцінені ринком. Для підвищення ринкової капіталізації українських банків до рівня «справедливої ціни» необхідно вжити ряд заходів: а саме, удосконалити нормативно-методичні підходи до визначення стійкості банківських установ у кризових умовах; застосовувати такі інструменти підвищення капіталізації банків, що дозволяють підвищити їх стійкість; реалізувати заходи щодо посилення контролю за рефінансуванням банків з метою покращення ефективності антикризового управління у банківському секторі. В роботі запропоновані напрями підвищення капіталізації для забезпечення стабільної роботи як окремого банку, так і банківській системі, в цілому.

Ключові слова: капіталізація, фінансово-економічна криза, рентабельність.

Вступ

Комерційні банки – центральна ланка кредитно-фінансового механізму економіки держави. Саме вони забезпечують своєчасне отримання коштів суб'єктами господарювання та суттєво впливають на загальні темпи економічного розвитку країни. Високий рівень капіталізації банківської системи є ознакою фінансової стабільності в державі, тому розуміння проблем, що пов'язані з ефективним формуванням та доцільним використанням банківського капіталу, є надзвичайно важливим науковим завданням, особливо в період фінансово-економічної кризи. Одним із важливіших складових елементів діяльності комерційних банків є ресурсна база. Обґрунтування, вибір і застосування кожним окремим банком власних шляхів і джерел ресурсного забезпечення, а також підтримка на достатньому рівні робочого капіталу, має важливе значення у функціонуванні як конкретного банку, так і банківської системи в цілому і саме тому питання залучення ресурсів та підвищення рівня капіталізації банків є актуальною науковою задачею.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Аналіз впливу фінансово-економічної кризи на ринкову капіталізацію банківської системи розглянуто в роботі [1], де визначено, що за

останні роки спостерігалися системні банківські кризи, що у свою чергу призводили до різкого погіршення як макроекономічної (спад виробництва, інфляція, падіння курсу національної валюти) так і соціально-економічної (ріст безробіття, посилення майнового розшарування населення) ситуації. У більшості випадків ці кризи стали наслідком прогалин у системі банківського регулювання та нагляду, особливо у питаннях, що стосуються достатності капіталу банків.

Довгань Ж.Н. у роботі [3] показує, що проблема капіталізації – це проблема недотримання нормативу адекватності регулятивного капіталу банків щодо розміру їх активів, тобто проблема полягає не у кількісній, а в якісній площині. Проблема капіталізації – це проблема загальної фінансової стабільності й автономності банківської системи, тому питання належного обслуговування банками взятих на себе грошових зобов'язань завжди актуальні. Проблема капіталізації – це також проблема формування фінансового фундаменту банківської системи, від якості якого залежить надійність усієї економічної системи та динаміка подальшого її розвитку.

Питаннями капіталізації банківської системи та окремими факторами, що її обумовлю-

ють, займалося багато науковців: З. Васильченко, О. Вовчак, А. Вожжова, У. Грудзевич, О. Дзюблюк, О. Кириченко, В. Міщенко, А. Мороз, Л. Примостка та інші. Незважаючи на значну кількість наукових праць, які тією чи іншою мірою пов'язані з проблемами управління банківським капіталом, залишається низка невирішених завдань саме щодо збільшення капіталізації банківських установ.

Постановка завдання

Метою дослідження є аналіз проблем, пов'язаних із впливом фінансово-економічної кризи на капіталізацію вітчизняних банків і виявлення шляхів її підвищення, що дасть змогу забезпечити стабільну роботу як окремого банку, так і банківській системі в цілому.

Результати досліджень

Одним з найскладніших періодів у діяльності вітчизняних банків став 2009 рік. У цьому році їх загальні збитки становили близько 28 млрд. грн (доходи – 143,1 млрд. грн, витрати – 171,1 млрд. грн), тоді як у 2008 році прибутки склали понад 7,3 млрд. грн [2,5]. Це свідчить про те, що банківська система України була неспроможна протистояти кризі і держава понесла чималі збитки. В результаті, такі показники як розмір активів банків, рівень власного та позикового капіталу в 2009 році суттєво зменшились та досі не вийшли на докризові значення, а процес зростання цих показників досить нелегкий та тривалий. Тобто, фінансово-економічна криза негативно впливає на показники діяльності комерційних банків і, насамперед, на рівень їх капіталізації. Поняття капіталізація, часто визначають як власні кошти чи власний капітал банку та його достатність для покриття прийнятих зобов'язань. Рівень власного капіталу банків залежить від багатьох факторів, серед них виділяють: стан активів банків, стан їх власного та позикового капіталу. Ефективність використання активів і капіталу банку ілюструється коефіцієнтами рентабельності. Нижче (рис. 1) надана динаміка показників рентабельності активів п'яти провідних вітчизняних банків з українським та іноземним капіталом за період з 2006–2013 рр.

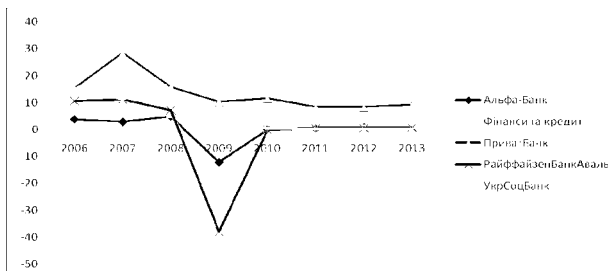


Рис. 1. Динаміка показників рентабельності активів великих комерційних банків України (%)

З рис. 1 видно, що у 2007 році показники рентабельності активів майже усіх банків були максимальними (середнє значення показника – 14,6%), а вже у 2008 році почався загальний спад рентабельності активів банків, який призвів до від'ємних значень у 2009 році. До цього часу рентабельність активів банків знаходиться близько нульового рівня, виключення складає ПАТ КБ «ПриватБанк» з коефіцієнтом рентабельності близько 10%.

На рис. 2 надана динаміка показників рентабельності позикового капіталу п'яти провідних вітчизняних банків.

З рис. 2 видно, що у 2007 році показники рентабельності позикового капіталу були найбільш високими (середнє значення становило 1,4%), у 2008 році почався загальний спад показників рентабельності, який у 2009 році прийняв від'ємні значення. До цього часу рентабельність позикового капіталу знаходиться на нульовому рівні, виключення складає ПАТ КБ «ПриватБанк» з коефіцієнтом рентабельності близько 1%.

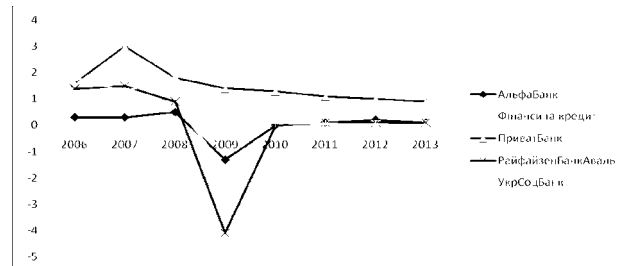


Рис. 2. Динаміка показників рентабельності позикового капіталу великих комерційних банків України (%)

Практично така сама ситуація відбувалася з показником рентабельності власного капіталу: у 2007 році середнє значення становило 1,2%, у 2009 році – майже мінус 2,0%.

Таким чином, максимальні значення всіх показників рентабельності спостерігалися у 2007 році, а вже з початку 2008 року (початок фінансово-економічної кризи в Україні) розпочався загальний спад показників рентабельності, який досягнув максимальних значень у 2009 році. Як можемо бачити на графіках, усі банки досі не вийшли на показники докризового рівня. Цікаво те, що найбільш впевнено відчувається банк з українським капіталом, один з лідерів ринку фінансових послуг України ПАТ КБ «ПриватБанк», хоча в наукових колах панує думка, що саме банки з іноземним капіталом (ПАТ КБ «Альфа-банк» та ПАТ «РайффайзенБанкАваль») повинні були мати кращі позиції. Великою проблемою банків з іноземним капіталом у банківській системі України є нестабільність банківської ліквідності, що з самого початку

спричинили іноземні інвестори, які в умовах світової фінансової кризи в спішному порядку повернули свої кошти до національних економік з метою їх стабілізації та більшої захищеності.

Окрім поняття капіталізації як сукупності власних коштів чи власного капіталу банку існує поняття фіктивної капіталізації. Ринкова або фіктивна капіталізація визначається як ціна, яку ринок готовий сплатити за підприємство. Фіктивна капіталізація банку розраховується як здобуток ринкової ціни акцій, згідно з котуваннями фондової біржі, та їх загальної кількості в обігу. Ринкова капіталізація не є величиною незмінною, тому що коливання котувань акцій – природний процес для будь-якого фондового ринку. Оскільки, як на фактичну капіталізацію банків (кількість грошових коштів), так і на фіктивну капіталізацію (ціна акцій) впливає фінансово-економічна криза стає зрозумілим необхідність розглянути залежність, що виникає між фактичним робочим та фіктивним капіталом банку.

Для більшого розуміння проблеми порівнюємо фіктивну та фактичну капіталізацію двох банків, що пройшли процедуру лістингу на фондовій біржі та акціями яких торгують на фондовому ринку України, а саме: ПАТ «РайффайзенБанкАваль» та ПАТ «UniCreditBank». Динаміка змін рівня фактичної та фіктивної капіталізації банків надана на рис. 3 та рис. 4.

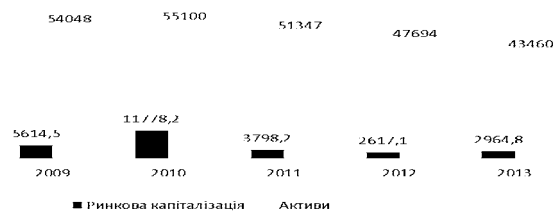


Рис. 3. Динаміка рівня ринкової капіталізації та активів РайффайзенБанкАваль (млн.грн)

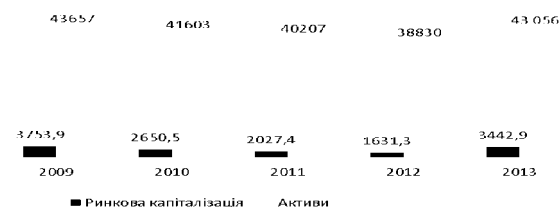


Рис. 4. Динаміка рівня ринкової капіталізації та активів UniCreditBank (млн.грн)

Діаграми наочно демонструють, що фактичні загальні активи банків значно перевищують їх ринкову капіталізацію, тобто на відкритому ринку за акції банків готові сплатити суму

в десятки разів меншу ніж повна або фактична вартість банку, яка дорівнює його робочому капіталу. Причини виникнення такої ситуації дуже різноманітні. В першу чергу впливають політичні та загальноекономічні фактори, і як результат – недовіра внутрішніх і закордонних інвесторів до українських цінних паперів загалом, та акцій банків зокрема. Суто теоретично, ринкова капіталізація банків повинна бути вища за значення власного капіталу та прагнути досягти загальної вартості активів банку. Таким чином, вартість акцій комерційних банків на фондовому ринку значно нижча за їх «справедливу» вартість, тобто вони є недооцінені ринком. Для підвищення ринкової капіталізації українських банків до рівня «справедливої ціни» необхідно: по-перше, удосконалити нормативно-методичні підходи до визначення стійкості банківських установ, оскільки в період кризи традиційні методики не завжди дають бажаний результат, доказом цього стала неспроможність банків, протистояти кризовій ситуації; по-друге, застосовувати такий інструмент підвищення капіталізації банків, як процеси злиття і поглинання, що дозволяє підвищити їх стійкість; по-третє, підвищити ефективність антикризового управління у банківському секторі, за рахунок реалізації заходів щодо посилення контролю за рефінансуванням банків.

Для вирішення завдань, що пов'язані з необхідністю підвищення ринкової капіталізації, у кожному окремому банку необхідно розробити спеціальну програму, що може включати наступні етапи:

а) організація викупу частини акцій у міноритарних акціонерів на відкритому ринку, бажано через фондову біржу (дозволяє підвищити ринкову вартість акцій);

б) організувати додаткову емісію акцій за ринковою ціною, що сформована на вітчизняному фондовому ринку (для збільшення власного капіталу до 30% статутного фонду);

в) для подальшого отримання доступу до залучення капіталу в компанію за рахунок більшого кола інвесторів необхідно проведення IPO (дозволяє отримати вихід на міжнародні фондові біржі).

Висновки

1. Фінансова криза негативно впливає на показники ефективної діяльності банків, максимальні значення всіх показників рентабельності спостерігалися у 2007 році, а вже з початку 2008 року (початок фінансово-економічної кризи в Україні) розпочався загальний спад показників рентабельності, який досягнув максимальних значень у 2009 році. Крайні показники ефективності діяльності демонструє банк з українським капіталом ПАТ КБ «ПриватБанк», банки з іноземним капіталом, ПАТ КБ «Альфа-

банк» та ПАТ «РайфайзенБанкАваль» в умовах світової фінансової кризи повернули свої кошти до іноземних інвесторів, що призвело до втрати банківської ліквідності.

2. Фактичні загальні активи та власний капітал банків, акції яких котуються на фондовій біржі, значно перевищують їх ринкову капіталізацію, а вартість акцій комерційних банків на фондовому ринку значно нижча за їх «справедливу» ціну, тобто вони недооцінені вітчизняним ринком.

3. Для підвищення ринкової капіталізації, банку необхідно розробити спеціальну програму, до якої рекомендовано включити низку процедур та обов'язкових етапів, що дозволить зблизити показники фіктивної капіталізації та фактичні значення загальних активів банку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Стрижак А.П., Фоменко А.С. Аналіз рівня капіталізації банківської системи України // Вісник КЕФ КНЕУ ім. В. Гетьмана. – 2011. – № 2. – С.238-248.
2. За матеріалами Інтернет видання «Події». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ua.podii.com.ua>
3. Довгань Ж.Н. Капіталізація банківської системи України // Вісник Національного банку України. – 2008. – № 11. – С.10-14.
4. За матеріалами сайту bankografo.com. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankografo.com/analiz-bankiv>
5. Звіти Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг // Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.

Надійшла до редакції 12.01.2014

Рецензент: д.е.н., проф. А.М. Ткаченко

ВЛИЯНИЕ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА НА ПОКАЗАТЕЛИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ БАНКОВ

Андреюк С.Ф., Нагорная А.Г.

В статье рассмотрены основные показатели эффективной деятельности банков и факторы, характеризующие влияние финансово-экономического кризиса на рыночную капитализацию отечественных банков. Рыночная капитализация банков должна превышать уровень собственного капитала, и стремится к достижению значений общей стоимости активов банка. Стоимость акций коммерческих банков на украинском фондовом рынке значительно ниже их «справедливой» цены, т.е. они недооценены рынком. Для повышения рыночной капитализации украинских банков до уровня «справедливой цены» необходимо применить ряд мероприятий: а именно, усовершенствовать нормативно-методические подходы по определению стойкости банковских учреждений в условиях кризиса; применять такие инструменты повышения капитализации банков, которые позволяют повысить их стойкость; реализовать методы по усилению контроля за рефинансированием банков с целью повышения эффективности антикризисного управления в банковском секторе. В работе предложены направления повышения капитализации для обеспечения стабильной работы как отдельного банка, так и банковской системы, в целом.

Ключевые слова: капитализация, финансово-экономический кризис, рентабельность.

THE IMPACT OF FINANCIAL CRISIS ON THE PERFORMANCE OF BANKS

Andreyuk S.F., Nagorno A.G.

The article describes the key performance indicators of banks and factors characterizing the impact of financial crisis on the market capitalization of domestic banks. Market capitalization of banks exceed the level of equity capital, and seeks to achieve the values of the total assets of the bank. The value of shares of commercial banks in the Ukrainian stock market is significantly lower than their «fair» prices, ie, they are undervalued by the market. To increase the market capitalization of the Ukrainian banks to the level of a «fair price» is necessary to apply a number of activities: namely, to improve the regulatory and methodological approaches to determine the stability of the banking institutions in the crisis; apply such tools improve the capitalization of banks that will improve their resistance; implement methods to increase control over the refinancing of banks in order to increase the effectiveness of crisis management in the banking sector. The paper proposes ways to improve the capitalization to ensure stable operation of both individual banks and the banking system as a whole.

Keywords: capitalization, financial crisis, profitability.